

Javaslatok a cigányügy rendezésére,  
a cigányok letelepítésére

+ néhány új adókirovás, a cigánybabonkóról

## KÖZIGAZGATÁS.

### A cigányok jövője Magyarországon.

A dánosiak pörében hozott ítélet ismét aktuálissá teszi az utóbbi hónapokban gyakran fölvetett kérdést: mi lesz a cigányokkal? Mit csinálunk velök, kik lelkiösmeretfurdalás nélkül megszárolják halomra a békés polgárokat és akikkel szemben a polgári társadalom az utolsó fegyverét is kénytelen kiejteni kezéből? Száz vagy ötven év előtt a cigányt szinte divatban volt fölakasztani lólopásért is — ma a humanizmus parancsa köti a bíró kezét és a vadállati életet megkiméli éppen azért, mert — állat és nem tudja, hogy kell emberül élni és cselekedni.

Kétszeres okunk van tehát rá, hogy a cigányból embert formáljunk, de aki azt hiszi, hogy ez csak úgy rövidesen, rendőri intézkedésekkel megoldható, a legnagyobb csalódásnak teszi ki magát. Éppen oly tévedés lenne föltételezni a belügyi kormányról, hogy erőszakos eszközök alkalmazásával akarna hozzáfogni a dologhoz és keresztül gázolva mindennemű emberi jogokon, a cigányokkal nem akarna egyebet éreztetni az államhatalom súlyos kezénél, mely csak elnyomni tud, de fölemelni nem bír.

Maga a dánosi haramiákról mondott ítélet is, forrására nézve bármennyire távol áll a közigazgatást irányító vezéreszmék befolyásától, a maga meglepő enyhességével azt a tényt bizonyítja, hogy a közlelkiösmeretnek hivatott letéményesei bizonyos felelősséget éreznek ama mulasztásokért, amelyeket a cigányokkal szemben a társadalom évtizedek, sőt századok óta elkövetett.

A közigazgatás legfőbb intézői előtt nem tilok e mulasztások lajstroma és semmi esetre sem szabad föltételeznünk, hogy nemes emberszeretjük meg ne találná az utakat, módokat és eszközöket, amelyekkel azok káros hatásai eltüntethetők.

Minden civilizációnak a kultura az alapja és kétségtelen, hogy a kóbor cigányok civiliz-

zálását a kultura terjesztésén kell kezdeni. Valljuk be őszintén, hogy e tekintetben eddig nagyon keveset tettünk, akár a letelepült cigányok műveltségi állapotát tekintjük, akár a vándorokét. A letelepült cigányok közül most sem tud irni-olvasni több, mint 100-ból 4—5, a vándorcigányok közül 1000-ból 4—5. Ki itt vajon a hibás? Ki a felelős ezekért az elszomorító adatokért? Hiszen azokban a községekben, ahol cigányok laknak, mindenütt van iskola (az egészen szegény községekben nincsen cigány), mi az oka, hogy oda a cigánygyerek nem tud beszokni és arra is kíváncsiak vagyunk, hogy ha a községi előjáróságok a fajmagyar gyerekek szüleit bírságozni tudják iskolakerülés esetében, a tanfelügyelők miért nem bírságozzák azt az előjáróságot, amely a cigányokkal szemben elnézést tanusít?

De menjünk tovább. Száznál több község van az országban, ahol az iskolaköteles cigánygyerekek száma 40-re megy. Miért nem állítanak e községek némelyikében — egyelőre csak próbaképpen — cigányiskolát, egy osztatlan népiskolai osztályt egyetlen tanítóval? Ez a tanító lehetne cigányeredetű is, sőt előnyös is lenne, ha ilyet találnának (mert van, csak keresni kell), miért nem tettek ebben az irányban soha kísérletet? A városi cigányok gyermekei közül miért nem képeztek ki állami támogatással néhány tanítót és miért bízták a véletlenre, hogy ilyenek is legyenek, amint hogy cigányszármazásu katolikus papok is vannak — természetesen pusztán a véletlen kegyelméből.

A vándorcigányok gyermekei sem olyan hozzáférhetetlenek, mint a felületes gondolkodó képzelet. Csak meg kell figyelni az életmódjukat s rájövünk, hogy a vándorcigány-karavánok közül a legtöbbnek megvan a maga téli szállása, a jobbmóduak kis viskókat bérelnék, az egészen szegények a falu alatt földkunyhókat ásnak, amelyeket a következő télen ismét fölkeresnek. A közigazgatási tisztviselők igen jól ösmerik e téli szállásokat és minden főszolgabíró jelentést tud tenni, hogy az ő járásában mely községekben hány család huzza ki a telet. A leg-

több névszerint is ösmeri a megszálló vendégcsaládokat és tagjaikat nyilvántartja. Ezek természetrajzához tartozik, hogy ott, ahol megtürik őket, nem lopnak és nem rabolnak, nehogy lehetetlenné tegyék magukat.

Ezek a téli szállásokon igen könnyen meg lehetne közelíteni a karavánok gyermekeit. Ha hozzáértő tanító vagy lelkész keresné fel őket, aki cigányul is beszél és így bizalmukat megnyeri, (mint például Wislóczy, az elhunyt magyar cigánytudós, aki éveken át élt köztük), az okvetlenül mehetne valamire velük. De tettünk-e mi, akár mint állam, akár mint társadalom hasonló kísérletet? A nagy és hatalmas nemzetek közt mindig akad fölös számmal misszionárius, aki vad népeket tanítani életveszedelmek közé megyen; az angolok Ázsiában a kínaiakat, tibetieket, Afrikában a zulusokat, matabeleket stb. térítgetik, a németek úgy Kelet-, mint Nyugat-Afrikában harrerókat, bushmeneket tanítanak civilizációra — nem szégyen az ránk, magyarokra, kik oly kevesen vagyunk, hogy országunk határain belül ezzel a maroknyi vad néppel nem foglalkozunk?

De az erkölcsökre, hitre való oktatás, az irni-olvasni tanítás a misszionáriusoknak is csak első, de nem egyetlen feladata. Azok kenyérkeresetre is tanítják a népet. A párisi kiállításokon mindig látható egy népes néger falu, melynek kunyhóiban különböző iparágakat tanít fekete sihedereknek egy-két kámzsás, tonzurás, faczipós barát; minden kunyhóban más-más mestersegeket. Történt valaha nálunk hasonló? Tud mutatni akár a társadalom, akár az egyház csak egyetlen emberbaráti intézményt, melynek feladata lenne e nyomorult, de nagytehetségű és páratlan intelligenciájú emberfaj gyermekeit rettentő sülyedésükből kiemelni?

Nemhogy ilyen intézményünk lenne, de még arra sem hivatkozhatunk, hogy valaki valaha gondolkozott volna nálunk ilyenről.

Pedig ha volt valaha népfaj, melyet természetadta tehetségei érdemessé tennének arra, hogy kiművelésükért anyagi áldozatokat hozunk, a cigány bizonyára az. Kézi ügyessége

egyszerűen mesés, tanulékonysága meglepő. Amint egyik rétegük a zenéhez, úgy ért másik a vasmunkához, harmadik a bádoggossághoz, negyedik a rézmunkához, ötödik a famunkához, az asszonyok közt ezrével vannak kefekötők, csipkeverők, orsókészítők, kik kézi esztergályozóval bámulatosan csinos és tökéletes fonószámat tudnak előállítani.

Ezeknél az iparágaknál fogva kell hozzányulni a cigány-kérdéshez. Ezekben kell keresnünk azt a gazdasági alapot, amelyre az egész cigány-civilizációt helyezni kell. És csak ezután következhetik az ultima ráció: az állam, mint mindenható rendőr.

A kormánybiztosságnak tehát valószínűleg föl kell ruháztatnia többféle rendkívüli felhatalmazással, kivételes intézkedésekre is lesz szükség, amelyek a cigányok letelepedési, szabad költözködési, katonai szolgálati ügyeit szabályozzák; még talán a büntető törvénykönyv némely paragrafusain is változtatni kell (amire most éppen jó alkalom van) — de ne ez legyen a fődolog.

A kormánybiztos mellé adandó középponti szervezetnek a rendőri osztályon kívül legyen egy gazdasági osztálya is, és ennek működésére helyeztessék a fősúly. Ez készítse elő a jövőt, amaz szabályozza a jelent, a kettő együtt aztán tökéletes munkát végezhet.

Hogy mindez pénzbe kerül és pedig sok pénzbe, az kétségtelen. De nem kerül-e szintén sok pénzbe az a tenger kár, amit a vándorcigányok vad életmódja okoz? És nem ér-e nekünk milliókat, ha egyszer végleges rend lesz Magyarországon és az a 20.000 született rabló, aki ma a másét dézsmálja, jövőre annyit dolgozik, hogy legalább önmagát eltartja?

Ismételjük, mi teljesen bizunk a kormányban, hogy erélyt és humanizmust szerencsésen egyesítve, a cigánykérdést úgy fogja megoldani, mint ez egy a civilizáció élén haladó néphez illik, és hogy e nagy munkánk Európa elismerését fogja maga után vonni.

## A figyelemről.

I.

Hogyha szellemi világunk nyilvánulásait szoros vizsgálódásunk tárgyává tesszük, meggyőződést szerezünk arról, hogy azok indítója, vezére s vezetője: a figyelem. Eszerint a figyelemnek a szellemi életet illetőleg nagyjontosságu jellege van. A figyelem velejében véve oly lelki nyilvánulás, mely minden egyes szellemi ténykedésnek egyik legszükségesebb tartozéka s mely nélkül szellemi éltünk teljesen kietlen s sivár lenne. Mindezek előrebocsátása után azon kérdés tisztázódására s fejtegetésére utalunk, hogy voltaképpen mi a figyelem?

A szóbanforgó kérdés feltevése után nyomban meg kell jegyeznünk, hogy e figyelmet közelebről meghatározni nem lehet. Számtalan lélekbuvár belátta, hogy a figyelem olyas valami, amit csak körülírni s érezni lehet, de közelebről meghatározni lehetetlen.

Kétségtelen ugyan, hogy a figyelem tulajdonképeni mibenlétét, mineműségét teljesen meghatározni nem lehet; de nyilvánvaló, hogy mint minden lelki működés, azonképpen a figyelem is a szervezettel lehető legszorosabb kapcsolatban áll s így, ennek révén meghatározhatjuk s ezzel egyetemben szembezőkövé tehetjük mindazon szervi, különösen pedig az idegrendszeri elváltozásokat, folyamatokat, melyek bizonyos szellemi ténykedések által vették eredetüket.

Eszerint e sorok kereteiben kizárólag csak arra szorítkozunk, hogy izról-izre kimutassuk azon szervi folyamatokat, melyek a figyelem bárminemű és foku működése által keletkeznek.

Hogy azonban eme kitűzött célunkat könnyebben elérhessük, mindenkor előtérbe kell helyoznunk a figyelem lélektani meghatározásának valamennyi tényezőjét.

Lássuk tehát, hogy lélektanilag nézve, mi a figyelem?

A lélektan sokféleképp nyilatkozik a figyelem meghatározásáról. Számtalan lélektani meghatározás van érvényben a figyelemről.

A sok közül különösképpen ki kell emelnünk a következőt.

A figyelem lélektanilag nézve a tudat hatványozott energiája. Azt az energia-mennyiséget, melyből

a figyelem mintegy táplálkozik: az akarat szállítja.

Ebből természetszerűleg következik, hogy a figyelem alijában véve az akarat szülleménye s annak tartozéka; vagyis az akarat vélejáró. Mindkettő székhelyét az agykéreg homloklebenyének bizonyos részeiben kell keresnünk.

Általában véve kétféle figyelem létezését szokták hangoztatni. U. m. a) aktív, b) passzív figyelmet. Ámde ezen állítás nem felel meg a való tényállásnak, amennyiben nem a figyelem kétféle, hanem csak a figyelem okai kétfélék.

Tehát az okok mineműsége szempontjából van: önkéntes s önkéntelen figyelem.

Az önkéntelen figyelem gerjesztője valamelyes külső benyomás, mely érzekeink utján ösztökéli a figyelmet bizonyos foku ténykedésre; az önkéntes figyelem pedig az, melynek indító okai egyes-egyedül benső valónkban gyökereznek.

Vizsgáljuk már most a figyelem fiziológiai oldalát is. A figyelem az elhangzott szempontokból véve nem egyéb, mint az érmozgató izgalom. Hogy a dolog mibenlétét könnyebben s világosabban megérthessük, tegyük eleve vizsgálódásunk tárgyává a fent jelzett izgalom okait s forrását.

Az élettani buvárlatok bizonyítják, hogy minden egyes szervi izgalom bizonyos foku és forrásu energia által veszi kezdetét. Ezen állítás e figyelem alkalmával létrejött izgalomra is érvénynyel bír.

Imént említettük, hogy e figyelem okai kétfélék: külsők és belsők.

Lássuk tehát a figyelem belső indokát.

Az önkéntes figyelem indítója belsők, vagyis idegrendszerük energiája. Idegrendszerünk energiája nem lehet más, mint az idegrendszerben végbe-menő chemiai ténykedés által létrejött energia.

Az önkéntes figyelemnél az idegrendszerben felszabadult energiának egy része, mint akaratunk energiája, az agykéregben levő az u. n. érmozgató középpontba jut s ott izgalmai erőségéhez képest bizonyos foku változásokat idéz elő. Mellesleg azonban meg kell jegyeznünk, hogy az érmozgató változások eredménye az érszűkítésből s az értágulásból áll.

A figyelem által előidézett izgalom mindenkörön bizonyos foku értágulást okoz. A kitágított érend-szer fokozottabb tömegű vért szállít a megfelelő agykérgi középpontokba, mint ellenkezőleg.

A fokozott vérbőség ni, friss anyaggal látja el a